

5. ОПРЕДЕЛЕНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ РОЛИ, ЗАКОНОМЕРНОСТЕЙ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ЯЗЫКОВ, ЛИТЕРАТУР, ФОЛЬКЛОРА БЕЛАРУСИ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ ЕВРОПЕЙСКОЙ И МИРОВОЙ КУЛЬТУР

ЛІТАРАТУРНАЯ МІСТЫФІКАЦЫЯ Ў СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ПРОЗЕ: СПЕЦЫФІКА ЎВАСАБЛЕННЯ

Акіншава М.В.,

студэнтка 5 курса УА «ГДУ імя Ф. Скарыны», г. Гомель, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Браззіхіна А.В., канд. філал. навук, дацэнт

Літаратурная містыфікацыя – удзячная форма для постмадэрніста, якая дасягаецца шляхам парадзіравання стылю, мовы, асноўных прыёмаў класікі або “перапявання” шырока вядомых сюжэтаў і стварэння іх альтэрнатыў. У такіх містыфікацыях заўсёды прысутнічае іронія, часам – эпатаж. І абавязкова ў дастварэнне тэксту павінна ўключачца эрудыцыя чытача, яго дасведчанасць у пытаннях беларускай культуры і літаратуры. Мэта даследавання – вызначыць мастацкую спецыфіку літаратурнай містыфікацыі ў беларускай прозе мяжы тысячагоддзяў, карыстаючыся культурна-гістарычным і дэскрыптыўным метадамі.

Сярод узораў беларускіх літаратурных містыфікацый можна назваць “Здані і пачвары Беларусі” Уладзіслава Ахроменкі і Максіма Клімковіча, якія схаваліся тут за псеўданімамі Францішак Хлус і Марцін Юр. Кніга складаецца з невялікіх навел, якія распавядаюць пра міфічных істот, якія быццам бы існавалі на тэрыторыі Беларусі. Твор парадзіруе навуковы стыль: прысутнічае “Уступ”, усе пачвары разкласіфікаваны на 11 груп паводле паходжання, арэалу пражывання і дзейнасці. Акрамя таго, матэрыял выкладаецца псеўданавуковай мовай, указваюцца дакладныя памеры істот, падаецца апісанне іх знешнасці. Аднак іронія У. Ахроменкі і М. Клімковіча лёгка разумеецца чытачом пры дапамозе аўтарскіх падказак. Да таго ж, у канцы кожнага твора падаецца мараль, якая часцей за ўсё мае некалькі трактовак. Г. Кісліцына адзначыла наяўнасць выразнай паралелі паміж “Зданямі і пачварамі...” і творчасцю Борхеса: “Чытаючы «Здані...», цяжка не згадаць вядомую «Энцыклапедыю выдуманых істот» Хорхе Луіса Борхеса, пісьменніка, якому постмадэрністычная літаратура абавязана многім, у тым ліку модай на фантазійную класіфікацыю, якую, уласна кажучы, і стварылі Ахроменка і Клімковіч” [1, с. 154].

Падобнай па структуры да “Зданяў і пачвараў Беларусі” з’яўляецца кніга Сяргея Харэўскага “Звяры-суйчыннікі”. Складаецца яна, як і папярэдняя, з невялікіх апавяданняў, падобных па форме да слоўнікавых артыкулаў у заалагічнай энцыклапедыі. Кожны з іх прысвечаны апісанню звяроў, якія занесены ў Чырвоную кнігу Беларусі, а таксама псеўдажывёл, якія ў рэальнасці ніколі не існавалі. Гэты твор у поўнай меры містыфікацыя, падробка пад навуковы стыль, дзе прыводзяцца дакладныя дадзеныя пра знешнасць і памеры, паводзіны, спосабы харчавання і размнажэння істот. Строгая аўталагічная і пры гэтым безапеляцыйная мова працуе на дасканалую падробку вынікаў “даследавання”, пад якой хаваецца постмадэрнісцкая спроба С. Харэўскага стварыць беларускі варыянт “Энцыклапедыі выдуманых істот”.

Напоўнены гумарам і іроніяй, незвычайны па змесце і псеўданавуковы па форме і наступны твор-містыфікацыя – “Гісторыя савецкай беларускай літаратуры” Кліма Маркоўкіна (Ігара Сідарука). Як і папярэднія творы, гэты складаецца з маленькіх паказак, у якіх у зніжанай гумарыстычнай манеры падаецца фіктыўная гісторыя напісання вядомых твораў класікамі беларускай мастацтва слова савецкай пары. “Гісторыя...” працягвае традыцыю літаратурных містыфікацый у навуковым стылі. Твор падзелены на “Частку I” і “Частку II”, што насамрэч ніяк не апраўдана паводле зместу; у паказках дзейнічаюць вядомыя беларускія пісьменнікі і называюцца іх творы; матэрыял падаецца ў храналагічнай паслядоўнасці. З навуковай формай кантрастуе грубавата-зніжаная, брутальная мова і гумарыстычна-іранічны змест. Падзаглавак твора (“Гісторыя савецкай белаускай літаратуры. Канчаткова выпраўленая й бездакорна праўдзівая”) падкрэслівае негатыўнае стаўленне да застыласці і манументальнасці многіх акадэмічных літаратурнаўчых прац мінулай эпохі.

Разгледжаныя творы аб’ядноўвае свядомая ўстаноўка на парадзіраванне навуковага стылю. Для гэтага застылая форма аўталагічнага стылю напаўняецца новым, не адпаведным форме зместам. Азначаныя аўтары, па словах Г. Кісліцынай, абралі ўстаноўку “супраць «заземленасці» айчынай імітат-літаратуры” [1, с. 149]. Менавіта па гэтай прычыне ў творах закранаюцца табуіраваныя для савецкага часу тэмы. Нярэдка сустракаюцца і крываваыя сцэны групавых забойстваў з жудаснымі анатамічнымі падрабязнасцямі, чорны гумар (як у навеле “Трупныя прэпараты” са “Зданяў і пачва-

раў Беларусі” У. Ахроменкі і М. Клімковіча). А “Гісторыя савецкай беларускай літаратуры” І. Сіда-рука падае яркія ўзоры вольнай гульні. Прычым іронія ў постмадэрнізме не прадугледжвае прыніжэння ці абразы аб’екта смеху, у дадзеным выпадку айчынных класікаў. Менавіта так рэалізуецца прынцып дэканструкцыі рэчаіснасці, калі ламаюцца стэрэатыпы, застарэлыя ўстаноўкі і вызваляецца прастора для новых ідэй і думак.

Такім чынам, на беларускай глебе актыўна ствараюцца літаратурныя антымифы, або містыфікацыі. Такія тэксты прапагандуюць навізну думкі, адмову ад стэрэатыпаў і жорсткіх межаў, пошук новых фокусаў погляду і творчую перапрацоўку набытага вопыту. Выкарыстанне постмадэрнісцкіх прыёмаў іроніі, парадзіравання робяць гэтыя творы жывымі, цікавымі для ўспрымання, новымі па форме і змесце.

Літаратура:

1. Кісліцына, Г. Новая літаратурная сітуацыя: змена культурнай парадыгмы: навуковае выданне / Г. Кісліцына. – Мн.: Логвінаў, 2006. – 206 с.

ИДЕЙНАЯ СТРУКТУРА ГЕРОЯ В ПОВЕСТИ В. АКСЕНОВА «ЗВЕЗДНЫЙ БИЛЕТ»

Азере Д.,

докторант 2 курса Даугавпилсского университета, г. Даугавпилс, Латвия
Научный руководитель – Федоров Ф.П., доктор филол. наук, профессор

Повесть Аксенова сразу же после появления в печати становится ярким культурным знаком, текст активно читают и широко обсуждают, сталкиваются абсолютно полярные оценки. Чрезвычайно показательно высказывание В.Иванова (Коммунист 1962 №4): «Некоторые критики защищали и даже восхваляли повесть. Другие же отмечали недостаточную идейную зрелость автора и увлечение модными приемами западной прозы. Эта повесть оказалась современной только для незначительной части молодежи». Отмечается несоответствие текста идеологическому канону, отнесенность его природы к принципиально иной, оттепельной философии.

Дооттепельная картина мира в ее идеологической осознанности теперь заменяется моделью мира, не имеющей жесткой идеологической маркировки. Оттепель есть глубинный сдвиг в парадигме сознания, человека догмы сменяет субъект, творящий свой оригинальный концепт мира. Новый оттепельный герой, оставаясь явлением советского фона, определяем вектором примирения идеологической системы координат с общечеловеческой системой ценностей.

В основе природы оттепельного текста лежат оппозиционные, но часто взаимообуславливающие категории, наиболее универсальная из которых оппозиция несвободы - свободы. Схема оппозиционных категориальных понятий объясняет идейную структуру оттепельного героя. Важнейшим достижением героя в Оттепель является его выход в мир; отдельный, частный человек оппозиционирует себя коллективу. Знаково, что повесть Звездный билет начинается личным местоимением Я, дооттепельная культура высказывалась от множественного МЫ.

Универсальная категориальная оппозиция свободы – несвободы трансформируется для героя в противостояние коллективное – индивидуальное. Аксеновский текст ставит под сомнение подчиненность человека даже самой благой схеме – программе : «мы еще не успеваем родиться, а за нас уже все решено». (Аксенов:2008:209) Герой актуализирует категорию индивидуального в мире, отстаивая право на свободу поиска.

Категория общеколлективного в Оттепель ставится под сомнение и через противопоставление ей общечеловеческих ценностей. Анализ системы персонажей текста позволяет выявить устойчивую семантическую линию : Димка - Юрка – Алька – Галя. В основе этой семантической цепочки – идея дружбы как союза духовного братства.

Жанр авторской песни чрезвычайно искренне выразил актуальность этой этической категории для оттепельного контекста. Постоттепельный текст В. Некрасова «Маленькая печальная повесть» назван именно так потому, что категория дружбы оказалась лишней в этом уже не оттепельном мире. Повесть В. Аксенова еще содержит в системе основных духовных ценностей эту этическую составляющую.

Оппозиция коллективного – индивидуального для героя в Оттепель естественным образом трансформируется в противопоставление экстравертного – интровертного начал. Человек коллектива обращен вовне, система коллективных ценностей для него является главенствующей. Человек в Оттепель открывал самого себя, свою сложную и противоречивую внутреннюю сущность. В культуру приходит герой рефлексии. Чрезвычайно знаковым является освобождение Гамлета – Сталин в дооттепельном пространстве запретил Гамлета как враждебного героя. Теперь же формирующемуся сознанию оттепельного человека оказался близок герой, размышляющий о происходящем в мире, в его собственном сознании.